

VSEŽIVLJENJSKO UČENJE IN IZOBRAŽEVANJE

Alijana Lepšina

POVZETEK

Učinkovito izobraževanje in vseživljenjsko učenje postajata ključ za najkonkurenčnejšo, na znanju temelječo ekonomijo. Tudi naša država se, tako kot druge v Evropi, srečuje z novostmi, spremembami in težavami pri procesu izobraževanja. Na terciarni ravni se srečujemo s poviševanjem števila študentov, slabim sistemom financiranja univerz, uvajalnimi težavami pri bolonjskem procesu in povečano konkurenčnostjo evropskega prostora. Pri tem je nujno povečati kakovost izobraževanja, spodbujati vseživljenjsko učenje in povečevati vlaganja sredstev v raziskave in razvoj.

Ključne besede: formalno izobraževanje, učenje (vseživljenjsko, aformalno, priložnostno)

Vseživljenjsko učenje je dejavnost in proces, ki obsega vse oblike učenja bodisi formalno bodisi neformalno ter naključno ali priložnostno (Jelenc, 2007: 10).

Jelenc (Andragoški kolokvij, 2006) navaja, da kot vseživljenjskost učenja razumemo obe področji izobraževanja – začetno in nadaljevalno – kot komplementarna dela istega sistema. Vseživljenjsko učenje je nov razvojni koncept, ki nadgrajuje izobraževanje, kot se je razvijalo in oblikovalo v preteklosti, in ponuja tudi šolanje mladih ali formalnemu začetnemu izobraževanju nov, paradigmatični premik. Brez razvitega sistema izobraževanja odraslih pa koncepta vseživljenjskosti učenja sploh ni mogoče uveljaviti.

Izobraževanje in učenje sta sorodni dejavnosti, ki se po nekaterih značilnostih pomembno razlikujeta med seboj, zato je prav, da se pri njuni uporabi teh razlik zavedamo. *Izobraževanje* je koncept, po katerem sta vloga in dejavnost posameznika (udeleženca) določena od zunaj; v ospredju je pridobivanje znanja, spretnosti, navad itn. ali učenje, ki poteka v procesu, ki je praviloma uradno (ni pa nujno) opredeljen

s cilji. Izobraževanje je proces, ki je normiran, strukturiran, predmetno usmerjen in organiziran od zunaj. Proces (pridobivanja znanja itn.) se strokovno organizira in nadzoruje, praviloma s poukom in učiteljem. Ta proces

Vsebina strategije vseživljenjskega učenja, ki jo določa deset strateških jeder, s katerimi udejanjamo poglobitve razsežnosti vseživljenjskega učenja, je:

- povezanost in prepletenost vseh zvrsti, oblik, vsebin in namembnosti učenja;
- pomembnost in upoštevanje vseh možnosti učenja;
- učenje skozi vse življenje;
- učenje v vsej širini in razsežnosti življenja;
- raznovrstnost, pestrost, gibljivost izpeljave učenja;
- učenje po meri osebe, ki se uči, spodbude in dostopnost učenja;
- učenje za potrebe dela;
- učenje za potrebe lokalne skupnosti;
- ugotavljanje in potrjevanje znanja;
- svetovalna pomoč osebam, ki se učijo.

pomembno določajo družbene okoliščine in potrebe (Jelenc, 2007: 34).

Učenje je koncept, pri katerem je poudarjen antropološki kontekst, ki presega družbeno

Izobraževanje je ciljno usmerjen družbeno-formalni proces.

namenskega tako, da postavlja v ospredje posameznika – je »individualistično in individualizirajoče« (Jelenc, 2007: 34) in temelji na njegovih potrebah ter lastni dejavnosti. To pa ne pomeni, da v procesu niso upoštevane tudi družbene

potrebe. Učenje označuje večja širina: poteka povsod, zajema vse položaje, okoliščine in priložnosti; vsebine se prepletajo in niso tako

načrtno usmerjene na predmet. Učenje je danes postalo del življenja, je prožno in traja vse življenje. Učimo se tudi drug od drugega in ne le pod strokovnim vodstvom. Učenje tako označujeta večja dejavnost in avtonomnost subjekta

(učenca). Učenje pa lahko glede na aktivno vlogo subjekta in način organiziranosti dejavnosti delimo na dve temeljni področji: organizirano in priložnostno (ibid.).

Glede na načela in strategijo vseživljenjskega izobraževanja in učenja se zastavlja vprašanje, kaj je čemu nadrejeno, izobraževanje učenju ali učenje izobraževanju. Zastopano je stališče, da je učenje širši pojem in da pomeni izobraževanje eno od možnosti za njegovo izpeljavo.

Učenje je vsestranski, nenamenski, vseživljenjski, osebni proces.

FORMALNO IN NEFORMALNO IZOBRAŽEVANJE TER AFORMALNO UČENJE

Formalno izobraževanje je tisto, ki naj bi pripeljalo do neke vrste formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, kot so dosežena stopnja izobrazbe, diploma ali poklicna kvalifikacija (Jelenc, 1991: 30). Neformalno pa je po analogiji in v nasprotju z opredelitvijo formalnega izobraževanja tisto izobraževanje/učenje, ki ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza, kot so spričevalo, diploma, javno priznana stopnja izobrazbe ali usposobljenosti, temveč zadostitvi drugih potreb po izobraževanju in/ali interesov udeleženca izobraževanja, ki jih ta želi namembno pridobiti.

O formalnosti in neformalnosti lahko govorimo pri obeh dejavnostih (izobraževanje, učenje), razlika med obema pa je najočitnejša, ko govorimo o namembnosti ali nenamembnosti. Izobraževanje je vedno namembno, učenje pa je lahko namembno ali nenamembno. Naključno ali priložnostno učenje je »proces, ki poteka vse življenje, pri katerem vsak oblikuje stališča, pridobiva vrednote, spretnosti in znanje iz vsakodnevnih izkušenj, izobraževalnih vplivov in virov v svojem okolju, družini, soski, pri delu in igri, pri nakupovanju, v knjižnici in iz javnih občil« (Jelenc, 1991: 54–55). Učenje poteka povsem neformalizirano (brez forme, aformalno) in seveda brez ciljnosti (namembno, priložnostno). Aformalno učenje je po svojih temeljnih značilnostih podobno priložnostnemu učenju po tem, da ne poteka

NAKLJUČNO ALI PRILOŽNOSTNO/AFORMALNO UČENJE

NEFORMALNO
IZOBRAŽEVANJE

FORMALNO
IZOBRAŽEVANJE

formalizirano, od njega pa se razlikuje po tem, da je vsaj deloma namembno. Gre za učenje neposredno iz socialnega in fizičnega okolja, za učenje z izkušnjami in zgledi. Je sestavna vsakdanjega življenja in vseživljenjskega učenja ter izobraževanja. Tesno je povezano s kulturo, je tudi socialni odnos; je usmerjeno v osebnost človeka, ki se uči.

Vse vrste izobraževanja/učenja lahko prikažemo z naslednjo shemo (Davies, 1985), v kateri označuje zunanji okvir vse učenje, v tem pa se razvrstijo z različnimi deleži, ki si po velikosti sledijo v naslednjem vrstnem redu: naključno ali priložnostno učenje, aformalno učenje, neformalno izobraževanje in formalno izobraževanje.

VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE NA UNIVERZI V LJUBLJANI

Univerza v Ljubljani je med svoje prednostne usmeritve zapisala tudi vzpostavitev programov vseživljenjskega izobraževanja, ki bodo namenjeni odraslim (Strategija, 2006: 7).

Ena od oblik takih programov bi bila lahko namenjena zaposlenim in posebej prilagojena njihovim posebnostim, na primer predhodnim izkušnjam na določenem področju. Vendar so zdaj v teh programih tudi mnogi, ki izobraževanje nadaljujejo kot »izredni študentje«, tj. samoplačniki. Tem bi bilo bolje omogočiti študij »po delih programa« med rednimi študenti in ugodna posojila, da jim ne bi bilo treba »izredno« delati ob študiju. Uspešni bi pridobili status rednih študentov, kar na nekaterih fakultetah, po sklepu senata Univerze v Ljubljani, tudi že uspešno izvajajo.

V zadnjih letih so se v okviru Univerze v Ljubljani razvile mnoge krajše oblike izobraževanja, v katerega se vključujejo predvsem diplomanti fakultet, ki si na tak način razširijo usposobitev za delo ali osvežijo znanje. Na nekaterih področjih tako izobraževanje poteka v okviru strokovnih združenj, zbornic, ministrstev, inštitutov ipd. v sodelovanju z učitelji Univerze v Ljubljani. Na nekaterih fakultetah

imajo dobro razvite tovrstne enote, na primer Center za pedagoško izobraževanje na Filozofski fakulteti, Center za izpopolnjevanje in svetovanje na Ekonomski fakulteti.

FORMALNE IN NEFORMALNE OBLIKE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Pri analizi neformalnih oblik nadaljnega izobraževanja odraslih lahko na osnovi statističnih podatkov (Statistične informacije, št. 73/2007) ugotovimo, da je bilo v šolskem letu 2005/2006 oseminsedemdeset odstotkov vseh udeležencev nadaljnega izobraževanja vključenih v programe brez javne veljavnosti. To so programi, ki niso zajeti v razvid izobraževalnih programov pri pristojnem ministrstvu. Po obsegu ur so različni, lahko trajajo od nekaj ur do sto ali več ur, izvajajo pa se na seminarjih, tečajih, predavanjih, strokovnih posvetovanjih, študijskih krožkih itn. Ob zaključku nekaterih izobraževalnih programov, ki nimajo javne veljavnosti, udeleženci dobijo tudi pisno potrdilo, vendar to ni javno veljavno. Izobraževalni programi so lahko namenjeni vsem občanom ali pa le ožjemu krogu, na primer zaposlenim v določenem podjetju, članom društev, upokojencem v tretjem življenjskem obdobju itn. Samo trinajst odstotkov je bilo vključenih v javno veljavne programe izpopolnjevanja, usposabljanja in specializacije, razen izobraževalnih programov zasebnih šol, ki jih sprejme minister, pristojen za delo, v sodelovanju s pristojnim strokovnim svetom (15. člen zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja). Devet odstotkov udeležencev je bilo vključenih v jezikovne programe, od teh tretjina v javno veljavne jezikovne programe, dve tretjini pa v jezikovne programe brez javne veljavnosti. Največ zanimanja je bilo za programe s področja ekonomije. Sledili so programi s področja zdravstva in sociale, znanosti, matematike in računalništva. Najmanj udeležencev pa je bilo vključenih v programe s področja kmetijstva.

Pri analizi formalnih oblik terciarnega izobraževanja (Statistične informacije, št. 37/2007) se je v letu 2007 v Sloveniji povečalo število diplomantov na višjih strokovnih šolah in visokošolskih zavodih. Med njimi je bilo 61,8 odstotka žensk. Tudi število institucij, ki izvajajo javno veljavne visokošolske in višješolske programe, z vsakim letom narašča. S študijskim letom 2006/2007 je prve študente sprejela Univerza v Novi Gorici. Univerza v Mariboru je dobila dve novi članici. Študenti so se lahko vpisali tudi v dva nova samostojna visokošolska zavoda, na Evropsko pravno fakulteto in na Visoko šolo za dizajn v Ljubljani. Število višjih strokovnih šol pa v zadnjih letih narašča še hitreje. Od šolskega leta 2000/2001 do leta 2007/2008 je nastalo kar 33 novih šol. Več kot polovica višjih strokovnih šol je zasebnih in razpisujejo le vpis v izredni študij. Delež prebivalstva, ki je vključeno v terciarno izobraževanje, je 48,2 odstotka, kar je za 7,3 odstotne točke več kot pred petimi leti. Delež žensk se povečuje in je presegel polovico vseh vpisanih. Porazdelitev študentov po starosti se med posameznimi vrstami študija precej razlikuje (višješolski, visokošolski, univerzitetni, bolonjski).

MOTIVACIJA ZA VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE

Večina odraslih ima več motivov, ki jih spodbujajo k izobraževanju. Najpogostejši so osebna rast, uspešno delovanje, osebna sreča in zadovoljstvo. Motivacija pri človeku ni stalen pojav. Spreminja se pod vplivom najrazličnejših dejavnikov, tako da v posameznih fazah narašča in spet upada. Različne raziskave so dokazale med drugim tudi spremenljivost motivacije za izobraževanje (Kranjc, 1982: 178). V slovenski populaciji odraslih bi lahko motive odraslih za izobraževanje razvrstili v štiri skupine (Jelenc, 2007, str. 22).

- Povečati svojo uspešnost bodisi pri delu bodisi na drugih področjih življenja (ta skupina je največja, saj obsega tri četrtine vseh, ki so bili izobraževalno dejavni).
- Osebno zadovoljstvo (6,5 odstotka).
- Doseči stopnjo izobrazbe (4 odstotki).
- Različni drugi motivi (14 odstotkov).

Vseživljenjsko učenje je naloga celotne družbe. Razvijati se morajo kakovostni izobraževalni programi, ki bodo vključevali koncept vseživljenjskega izobraževanja. Znanje oziroma nevidni kapital, ki ga pridobimo v začetnem izobraževanju, ni dovolj za vse spremembe, ki se dogajajo kasneje, ko smo že zaposleni. Predvsem bi morali poudariti eno od strateških jeder, ki se nanaša na vseživljenjsko izobraževanje, in sicer na učenje po meri osebe, ki se uči, ter spodbude in dostopnost učenja.

LITERATURA

- Davies, Alan (1985): »Defining Non-formal Education«, v: *Non-formal Vocational Training*. Courier, 34, 23–26.
- Jelenc, Z. /ur/ (1991): *Terminologija izobraževanja odraslih – z gesli in pojasnili v slovenščini ter z gesli v angleškem, francoskem, španskem, nemškem in italijanskem jeziku*. (zbral in uredil: Zoran Jelenc). Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, Ljubljana 1991. (Izobraževanje odraslih, &).
- Jelenc, Z. (2007) *Osnutek za razpravo, Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji*, Javni zavod pedagoški inštitut, Ljubljana.
- Strategija Univerze v Ljubljani 2006–2009. UL, november 2006.